

מחלוקת ב"ש וב"ה בסוכה גדולה וקטנה

1- סוכה - משנה ד' כח: (ע"י ג' נמ' ד' ג. - אמר רב שמואל ... ב"ש פוסלין ובי"ה מכשירין) מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין אמרו להם בית הלל לבית שמאי לא כך היה מעשה שהלכו וקניו בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן חורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם בית שמאי משם ראייה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך

3- המאור הקטן
וכן החיה דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה דק"ל כב"ש וקאמר הרב ז"ל דטעמיהו דב"ש משום דגורי שמיא ימשך אחר שולחנו הא ליתא אלא בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה ודאי טעמיהו דב"ש משום דירת קבע הוא שהרי אין לו שולחן בתוך הבית שימשך אחריו וק"ל דבתרתי פלגי ב"ש ובי"ה ובסוכה קטנה איפסקא הלכתא בהדיא כב"ש כדב"ש שמואל בר יצחק אמר ר"ה הלכה צריכה שתהא מחוקת ראשו ורובו ושולחנו והיינו סוגיין בכולה מסכתא שיעור סוכה קטנה ז' טפחים דאילו לבי"ה כשרה בכל דהיא מחוקת ראשו ורובו בלבד ובהא ליתא הלכתא כוותיהו אבל בסוכה גדולה ק"ל כוותיהו דלא אשכחן מאן דדחי ליה וב"ש במקום ב"ה אינה משנה ומסוכה קטנה לסוכה גדולה לא גמרינן דהא טעמא לחוד והא טעמא לחוד ולא תליא חזא בחברתה הלכך הלכה כב"ש בסוכה קטנה וכבי"ה בסוכה גדולה.

2- ר"י ד' נג. (מדפי הר"י):
אמר רב שמואל בר רב יצחק הלכה צריכה שתהא מחוקת כדי ראשו ורובו ושולחנו, אמר ליה ר' אבא כמאן כבית שמאי, ואלא כמאן, ואיכא דאמרי אמי ליה ר' אבא דאמר לך מני, ב"ש היא ולא תזוו מינה, מתקיף לה רב תמנן בר יצחק ממאי דבסופה קטנה פליגי, דילמא בסוכה גדול פליגי, וכגון דיתבי אפומא דמטללתא ושולחנו בתוך הבית, דב"ש סברי גורינן שמיא ימשך אחר שולחנו, ובי"ה סברי לא גורינן, ודיקא נמי דקתני מי שהיה, ואסיקנא דבתרתי פליגי, פליגי בסוכה גדולה ופלגי בסוכה קטנה, וחסורי מיחסרה והכי קתני, מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש אין לא יצא ובי"ה אין יצא, ושאינה מחוקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ב"ש פוסלין ובי"ה מכשירין וחלכה כב"ש בתרויהו, דחד טעמי ינתו, וכמה כדי ראשו ורובו ושולחנו על שבעה טפחים:

2. מדוע פוסק הר"י כב"ש גם בסוכה גדולה וגם בקטנה?

3. מדוע פוסק בעל המאור בסוכה קטנה כבית הלל ובסוכה גדולה כבית שמאי?

4- רמב"ן - מלחמות ה' ד' ג: מדפי הר"י:
ומה שכתב עוד וכן החיה דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכי' עד וק"ל דבתרתי פליגי, זו אינה תשובה דטעמא דב"ש בסוכה קטנה נמי משום הכי הוא משום שמיא יביא שולחן וימשך אחריו וכל שכן הוא דכיון שאין לו מקום בסוכה להניח בו שולחנו פסולה שאם מניחו בחוצה לה ימשך אחר שולחנו אפי' לישן ולשען ולטייל בה או לאכול ופתו בידו פסולה שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה סוכה והא דפליגי בתרתי גדולה להודיע כוונת דב"ש קטנה להודיע כוונת דבי"ה ומיהו תרויהו משום שמיא ימשך:

4. כיצד מחזק הרמב"ן את דעת הר"י?

5- שולחן ערוך או"ח סימן תרל"ד הלכתא א' ד:
א- סוכה שאין בה שבעה על שבעה, פסולה; ולענין גודל, אין לה שיעור למעלה.
ב- אם היא עגולה, צריך שיחא בה כדי לרבע שבעה על שבעה:
ג- יש בה שבעה על שבעה, ונתן בה בגדים לנאותה וממעטים אותה משבעה על שבעה, פסולה:
ד- מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנו חוץ לסוכה ואכל, כאילו לא אכל בסוכה, אפילו אם היא סוכה גדולה, גזירה שמיא ימשך אחר שולחנו:

5- רמב"ם הל' שופר סוכה ולולב פ"ד הלכה א':
א- שיעור הסוכה נבחה אין פחות מעשרה טפחים ולא יתר על עשרים אמה ורחבה אין פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים ויש לו להוסיף ברחבה אפילו כמה מילין היתה פחותה מעשרה או משבעה על שבעה או נבחה מעשרים אמה כל שהוא הרי זו פסולה:
פרק ה' הלכה ח':
ח- מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך ביתו או חוץ לסוכה ואכל הרי זה אסור וכאילו לא אכל בסוכה עד שיהיה שולחנו בתוך הסוכה גזרה שמיא ימשך אחר שולחנו ואפילו בסוכה ג' א'.

5. א. כיצד פסק הרמב"ם, דייק על ידי השוואת לשונו לשולחן ערוך ובמקום בו הביא את ההלכות.

להבנת עומק המחלוקת העזר במקורות הבאים.

6- ברכות יא. ותוספות ס:
תני רב יחזקאל: עשה כדברי בית שמאי - עשה, כדברי בית הלל - עשה. רב יוסף אמר: עשה כדברי בית שמאי לא עשה ולא כלום, דתנן: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי - פוסלין ובית הלל - מכשירין. אמרו להם בית הלל לבית שמאי מעשה שהלכו וקניו בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן חורנית ומצאוהו שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו כלום אמרו להם משם ראייה? אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך. רב נחמן בר יצחק אמר עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה דתנן אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטס אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שערבת על דברי בית הלל:
תוספות:
תני רב יחזקאל עשה כבית שמאי עשה ורב יוסף אמר עשה כבית שמאי לא עשה ולא כלום - וא"ת משיטא דאין הלכה כמותן. וי"ל הואיל ובית שמאי מחמירין על האדם טפי מבית הלל לא שייך לומר פשיטא. דהא דעשה כבית שמאי לא עשה ולא כלום היינו חייב דבית שמאי מקילין ובית הלל מחמירין אבל הכא בקריאת שמע לא פסלי בית הלל דברי בית שמאי. אבל תימא אם כן מה מיייתי מסוכה כו' לא קיימת מצות סוכה כו' ופירש"י דכי היכי דמי שעשה כבית הלל לא עשה ולא כלום לבית שמאי אף העושה כבית שמאי לא עשה ולא כלום לבית הלל ומאי קא מדמה התם פסלי בית שמאי לגמרי מה דמכשרי בית הלל. אבל הכא קרא קרית שמע כבית שמאי אליבא דבית הלל יצא. על כן פירש הר"ר שמעיה דקא מדמה הכי מדקאמר לא קיימת אף על גב דתן הדין יצא שהרי בראשו ורובו בסוכה אינו אסור אלא גזירה שמיא ימשך אחר שולחנו. כהאי גוונא גבי קריאת שמע אף על גב דתן הדין יצא בדעיבד כיון דלבית הלל אין נכון כדאייתא במתניתין כדאי היית לחוב בעצמך. אם עשה כבית שמאי לבית הלל לא עשה ולא כלום [ועיין תוספות סוכה ג. ד"ה דאמר].

6. מה מקשים התו"ס על רש"י? נסה לבאר את רש"י בעזרת המקורות הבאים.

7- תוספות סוכה דף ג.:

..מיהו שמעתין דהתם תימה היכי דייקא מינה דעשה כבייש לא עשה ולא כלום דראיה דמיייתי בעשה כבייה מייירי ועוד וכי צריך ראה על זה היכא דהלכה כבייה שאם עשה כבייש לא עשה ולא כלום וצ"ל דאיצטרך התם לאיתווי היכא דבייה מחמירוס מדרבנן ובייש מוקמי לה אדאורייתא ולא גזרין אם עשה כדברי בייש לא יצא די חובתו אפי' דאורייתא כדאשכחן לבייש היכא דיתיב אפיתחא דמטלתא דגורי שמא יבשך אחר שולחנו וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימך דאפי' מדאורייתא לא קיים ומדבית שמאי נשמע לבייה:

8- שנות אליהו לגר"א ברכות פ"א משנה ג':

ב"ה אומרים כל אדם וכי פירוש ואין תועלת כלל במה שמטין ובגמרא אמרו העושה כדברי בייש עושה וכי ר"י אמר העושה כדברי בייש לא עשה ולא כלום והנה הגמרא אינו מובן כלל כי למה יפסיד הקייש בעד זה. ועיין בתוספי' שנדחקו בזה. ונראה שבדאי הקייש אינו מפסיד אך האמוראי פליגי אם עשה מצווה מן המובחר בזה שהטח אם לאו. דבכמה מקומות אמרין כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ובכמה מקומות מצינו שאע"פ שפטור מן הדבר אם עושה הוא מצוה מן המובחר. ונראה כל שהוא מצוה בעצם אלא שלא הצריכוהו חכמים אם עושהו נותנין לו שכר שעשה מצוה מן המובחר. וכמו שאמרו הוא דעבד כבייש ואשכח ארנקא דדהבא ועייש בתוס' בד"ה בכלא פרקין כו' י"ל דלא חשיב לה כו' אלא שלא הטריחוהו וכן בעשרה דברים שצריך הכוס וכמ"ש תוס' דף נ"א א' בד"ה אין לנו אלא וכי שהיו מחמירין על עצמן כו' וכו' אמרו בסוכה שהיו מחמירין על עצמן לשתות מים בסוכה ובמי שהיה בדרך ולא רצה לשתות עד שבא לסוכה. וכן אין צריך להפסיק לתפילה בתוך הסעודה. ואם הפסיק תבוא עליו ברכה..

.. וכן הוא כאן פליגי בזה עשה כדברי בייש עשה פירש עשה מצוה מן המובחר אף שבייה סבר אין צריך להטות מ"מ עשה מצוה מן המובחר כמו בכל מקום שהוא. ור"י אמר שלא עשה ולא כלום פירש אין בזה תועלת כלל. כי ב"ה סברי שאין מצוה כלל להטות ואין בזה תועלת כלל. ומביא ראה מסוכה שאע"פ שישב בסוכה אין בזה מצוה לבייש. שאין מצוה כלל לישיב בסוכה כוח כן הוא כאן לבייה. והם א"ל שהוא חייב מיתה מפני שעבר על דברי ב"ה ועל דברי הבת קול: כדאי היית לחוב כו' אמרו בירושלמי בא וראה שאם לא יקרא כלל קייש עובר על עשה ואם קרא והטה חייב מיתה:

מהו עומק מחלוקתם של ב"ש וב"ה לפי המקורות הנ"ל?

9- שבת דף ד.:

אלא אמר רב אשי: לעולם במזיד, ואימא קודם שיבא לידי איסור סקילה. רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא אמר רב ביבי בר אבאי הדביק פת בתור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה:

תוספות שם:
קודם שיבא לידי איסור סקילה - וא"ת מאי בעיא היא זו אם התירו לרדותה פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסור לו ות"י ריב"א דאם לא התירו לא מיהייב סקילה כיון שמניח מלרדות ע"י מה שאנו אוסרין לו...

10 - רבנו יונה - ברכות דף א. בדפי הרי"ף (ד"ה ויש להקשות):

ונראה למורי הרב גר"ו דס"ל לרבנן שאפילו קריאת שמע עצמה שהיא מן התורה כל הלילה אינו קורא אותה אחר חצות שיכולין חכמים לפטרו ממצות עשה (א) כל זמן שעושין כן משום סייג או משום קיום המצוה עצמה דהכי חוין בלולב שמצותו מן התורה יוס ראשון ואפי' הכי כשהל יוס ראשון בשבת פטרו חכמים ליטלו משום גזירה דשמא יעבירו ארבע אמות ברה"ר וגבי סדין בציצית נמי אע"פ שהתורה חייבה אותו והתירה הכלאים לענין הציצית דכתיב לא תלבש שעטנו וסמך ליה גדילים תעשה לך דאלמא משמע שהסדין שהוא של פשתן עם התכלת שהוא צבוע על הצמר מותר מן התורה אפי' הכי היו פוטרין אותו (מנחות דף מ ע"ב) בייש גזירה משום כסות לילה כלומר שאע"פ שאם היה לובש אותו ביום מחויב להטיל בו ציצית מה"ת אפי' הכי פטרו אותו שילבשו בלא ציצית כיון דלילה אינה זמן של ציצית דמצות ציצית אינה נוהגת אלא ביום דכתיב "וראיתם אותו וזכרתם" דמשמע כל זמן שיש בו ראייה יש בו זכירה וכל זמן שאין בו ראייה אין בו זכירה וגורו יוס אטו לילה הרי שחייב מן התורה שלא ללבש טלית של פשתן ביום בלא ציצית של תכלת ואפילו הכי פטרו אותו בית שמאי ללבשו בלא תכלת משום גזירה דשמא ילבש אותו בלילה ויעבור משום לא תלבש שעטנו ובתא הלכה כבית שמאי הכא נמי אע"פ שמצות קריאת שמע כל הלילה מן התורה אפי' הכי פטרו אותו חכמים משום סייג כדכתיבנא:

11- אגרות ראי"ה - אגרות קמ"א:

וע"ד הערתו בדי' תוס' דהדביק פת, למה יפטר באנוס ע"פ תקי"ח בסוף המעשה. החסבר הוא לע"ד משום דיק"ל שזה הכח שנתנה תורה לחכמים להעמיד דבריהם בשו"א"ת אף נגד ד"ת, הנוחה היא שמסרה תורה לידי חכמים לבטל את כח המצוה, וה"ה כשהוא נוגע לאיסור לבטל את כח האיסור, כיון שהעניין הוא עכשיו שו"א"ת. וניחא בזה שיתט ר"י, בפ"ק דברכות, בקייש לאחר חצות, שתמהו ע"י, דאיזה שייכות יש כאן ליש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, ולפ"ד עיקר ענין זה הוא מה שיש בידם לבטל צד המצוה או צד האיסור שיש בזה, ומימלא אין זה דומה כלל לשאר אונסין, שלא נסתלק שם האיסור ממקומו, אבל כשתכמים ציוו שלא ירדה נסתלק האיסור מהאפי' ההולכת ונמרת, ונשארה רק פעולת הדיבוק, שאין בה מצד עצמה סקילה וכת.

מה כוחם של חכמים במצוות לפי המקורות הנ"ל?